

דפי עיון

במפרשים

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

י"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.ג.שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשע"ח

פרשת שופטים

א. באור יש"ד
פרק כ', פסוקים ב'-ז'

ב (ב) בקרבכם. סמוך ללאתכם מן הספר וגבול ארלכם: ונגש הכהן. המשוח לך, והוא הנקרא משוח מלחמה: (ג) אל ירך לבככם. כלל ואח"כ יפרט: אל תיראו. מקול המונס:

ואל תחפזו. שיעשו הכל על סדר ראוי צלי חפזון ובהלה: ואל תערצו מפניהם. כשיקרבו אליך פנים אל פנים: (ד) החלך עמכם. כמו ההולך עמכם ולהושיע אתכם, באופן שלא יפול מכם איש, שמדרך העולם שגם מן הנולדים יפלו במלחמה, אבל ה' יתברך יושיעם, ועל כן לעק יהושע בנפול מהם צעי כשלים וששה איש, כי במלחמות מלוא שלו לא היה ראוי שיפול משערת ראשם ארלה, כי לה' המלחמה, והנה הכהן שהוא העובד את השם יזהירם ביראתו ויבטיחם, אבל השוטרים ידברו במוהג שבולס פן ימות במלחמה, כי כן דרך ארץ במלחמות שימותו מפה ומפה: (ה) ודברו השטרים. זוהי ההכרזה השנית, ואח"ל שהכרזה זו כהן מדבר ושוטר משמיע, אבל בראשונה כהן מדבר וכהן משמיע, ובהכרזה השלישית שאמר ויפשו השוטרים וכו', שוטר מדבר ושוטר משמיע: ולא הנבד. כמו חנוכת המזבח, והטעם תחלת תשמיש צדבר שלא נשתמש מעולם נקרא חיטוך: ואיש אחר יהנבנו. אילו היה הכתוב מקפיד על עגמת נפשו של הבונה והנוטע והאורש, שלא ידאג על ביתו וכרמו וארוסתו, לא היה אומר ואיש אחר יהנבנו, יחללנו, יקחנה, כי אם כבר מת במלחמה שוב אין לו קנאה על אחרים שיקחו את אשר היה לו, ועוד מה טעם לומר ולא חנכו ולא חללו ולא לקחה, ואפילו אחר שנתישב בביתו ידאג שלא יתיישב בה אחר תחתיו, וכן בענין האשה יותר יקנא האדם על אשתו שכבר לקחה משיקנא על ארוסתו שלא נתייחד עמה, לכן יראה שטעם האווי הוא, כדי שלא ירך לבב הנשארים בראותם שימות האדם ממלחמה קודם שהשיג מבוקשו, ויבכו עליו על שמת בחלי ימיו ולא זכה לחתן ביתו ולחלל כרמו וליקח ארוסתו, ובחמלתם עליו יתרשלו מללאת במלחמה פן כמקרהו יקרה גם להם, והטעם הזה דומה למה שאמר בסמוך ולא ימס את לבב אחיו כלבבו, כי כל עיקר הפרשה בזה לחזק לבבם ולהרחיק מהם היראה והמורד: (ו) ולא חללו. מלשון חולין, שלא פדאו, או יהיה פירושו מלשון תחילה, שלא החל לבצור בו, והענין אחד, כי אין לו רשות לבצור את כרמו אם לא פדאו תחלה: (ז) ארש. אירוסין הוא ההסכמה שבין איש ואשה להיות לזה זכות על גופה של זו, ולזו זכות על גופו של זה להוליד בנים ולתקן עניני הבית כוודע: ולא לקחה. בנשואין, והוא גמר ההסכמה המדוברת בשעת אירוסין: (ח)

שופטים

אלה

1. איך פרשנו מתאר את הפרטים צד תחילת הקרבות?
2. פרשנו מבין באופן מיוחד את פסוק ד', התוכף להסבירו?
3. איך פרשנו מבין "חינוך" כאן?
4. מהו הסברו הפסיכולוגי שאין התורה דואלת כאן את דאעת הבונה, הנוטע ומאכס כי אט את הבכין?
5. מה "ציקר הפרשה" לדעתו?
6. שתי תשובות שהן אחת מסביר פרשנו את "ולא חלפו" התוכף להסבירו?
7. מה הן "אירוסין" לדעתו?
8. לפי זה מה הן "נשאין", והאט זה מסביר את הנוהג שלנו כיום?

* * *

ב. הכתב והקבלה.

פרק ב' פסוק ה':

ב (ה) ילך וישב לביתו. ממשמעות הדברים היה נראה שיסודו לשנת צניתם, כלסון וילך משם וישב אל יתר מוטו, לך טוב ענדים (עמות ד') חלכה ואשונה אל בעלי הראשון, שההליכה בכל חלה היא צענמה הסמורה והמנועה מנקום עזו עד צוואו אל מקום שאליו; אמנם (סוטה מ"ג) אמרו שהצונה צית והנוטע כרם ואירם אינם פוזרים לצניהם חלה עוסקי' צפוק מים ומזון להולכי מלמטה ולמקן את הדרכים ולדרכיהם עשו ילך וישב צנימו לחמר קרא צנס? ונ"ל שסוף כענין דודו סולך ושב לראות את לון חציו (ס"א י"ז), שההליכה היא הרחוק מן המקום שבו, והצנה היא הסמורה אל המקום שהיה צו, וטעמו שלא ישב דוד צקנע צצית שחול כ"ח היה סולך ושב ממיד ענימו לצית חציו, וכענין ילא ושב (צראשית ס') שסוף יליאה וריסוק מן הצנה ומזרה וקירצ אלי, וכן כאלן ילך וישב לצנימו טעמו לא ישב צקנע צצנימו חצל ושב ממיד אל צנימו, שצעסקו עדי' צפוק מים ומזון לצנח המלמטה צכדי גרם ליום ויומים יוכל לשנת צצנימו, ואינו שחר ושב אל חנשי החיל רק לעת הלטרכיתם אל הספקס,

אלה

1. מה קושי אפשרי מוצא פרשנו צליו הוא בונה את פירושו?
2. מהו הסברו ומה הוכחותיו?
3. לפסול' איך הוא מבין את הפסוק ומפרט את הנאמר צ"ו חז"ל?

* * *

ד. ספורנו עם פירוש הרב י. קופרמן.

פרק כא' פסוק ח':

(ח) כפר לעמך. כפר אמה בדם שופכו²⁰, כפאמם ו"ל מי שנתחייב הריגה, או נמטר למלכות או לסטים באים עליו²¹ (כתובות ל). ונכפר להם הדם. יכפר בדיני שמים בדם שופכו²², באפן שיהיה נראה כמתכפר מאליו²³.

20. על פי במדבר לה לג ("ולארץ לא יכופר לדם אשר שופך בה כי אם בדם שופכו"). אין הפירוש אפוא, שעריפת העגלה היא המכפרת. לא היא! עריפת העגלה, והצהרת הזקנים, באות להכין את המצב בצורה כזאת שהקב"ה מצדו הוא יהיה מוכן לעשות את המוטל עליו. פניה זאת יכולה לבא עתה משום שבית דין של מטה אינו יכול לפעול ("לא נודע"), ומשום שבית דין של מטה לא יכול היה למנוע את האסון (עיין הערה 4). פירוש זה של רבינו עולה בקנה אחד עם פירוש חז"ל (אונקלוס ועוד) שפסוק "כפר לעמך" אינו נאמר על ידי הזקנים שאמרו "ידינו לא שפכו", אלא על ידי הכהנים ("ונגשו הכהנים"). כלומר, כאשר הכהנים משתכנעים בצדקת הצהרת הזקנים,

שאמנם אין האשמה בם, אז, ורק אז, מבקשים בעלי הכפרה מאת הקב"ה שיעשה להביא כפרה על הדם הנשפך. 21. פניה לבית דין של מעלה לפעול במקום שקצרה ידו של בית דין של מטה. וזה לשון הגמרא: תני רב חייא, מיום שחרב בית המקדש, אף על פי שבטלו סנהדרין, ארבע מיתות לא בטלו. לא בטלו? הא בטלו להו! אלא דין ארבע מיתות (עונש דוגמתם - רש"י) לא בטלו (עכ"ל). לפי זה, עיקרון 'דין ד' מיתות' אינו חידוש עקב חרבן הבית. סוגיתנו מלמדת שכל אימת שבית דין של מטה אינו יכול לפעול, יש מקום לבית דין של מעלה למלא את מקומם. 22. רק בדיני שמים (ולא בדיני אדם - פסוק ט), ורק על ידי 'דין מיתת בית דין', ולא על ידי עריפת העגלה וכו'. 23. הוא ביאור ההתפעל. אין כאן חריגה מדין "כי אם בדם שופכו", אלא מן השמים יגרמו לכך (נראה מתכפר מאליו) שהרוצח ייהרג, ורק אז תהיה הכפרה. חידוש הסוגיא אינו אפוא, בסוג הכפרה, אלא במבצע הדין של "דם שופכו" - לא בית דין של מטה כי אם בית דין של מעלה.

1. מי אומר ומתי: כבר אצחק?
2. פרשן פרשנו מדאיס כי צריפת הצלפה אינה מכפרת, אמה, ולמה זה חסו ל אהדאיס?
3. אפי זה מה כן מכפר?
4. מה אפי זה תפקיד הכהניט כאן?
5. מתי ולמה נכנס "בית דין de מצפה, אצנין?

* * *

(יט) כי-תצור וגו' לתפשה: "לתפשה ולא לשבותה" (ספרי). תהא מגמתך רק להכניע את העיר ולא לעשות את תושביה לעבדים שבויי מלחמה; או, לגירסה אחרת: "לשביתה"; אל תהא מגמתך להרוס ולהחריב.

ה. רש"ר הירש.
פרק ב' פסוק יט':

לא-תשחית וגו'. אל תגדע את העצים שבסביבתה על מנת להרוס אותם, או מוטב: אל תשחית אותם על מנת לגדוע אותם, ונמצא שכל תכלית מעשיך היא ב"הנפח הגרזן", בהריסה. אתה רשאי לאכול מהם; יתר על כן, חובה עליך לקיים אותם כדי שיהיו פירותיהם למאכל. "ממנו תאכל: מצות עשה, ואתו לא תכרת: זו מצות לא תעשה" (ספרי). הכורת עץ מאכל שלא לצורך עובר בעשה ובלא תעשה.

כי האדם עץ השדה לבא מפניך במצור. עץ השדה הוא האדם, תוצרת האדמה היא תנאי לקיומו של האדם, "שחייו של אדם אינו אלא מן האילן" (ספרי); "עץ השדה" הוא הנושא). אבן-עזרא משה יפה לביטוי הדומה "כי-נפש הוא חבל" (להלן כד, ו); שם אבני הריחים קרויות בפשטות "נפש", משום שקיום הנפש תלוי בהן. נראה אפוא, שזו משמעות הפסוק: אל תכרות את עצי הפרי של העיר הנצורה, שכן עצי פרי מהווים את קיומו של האדם והם כלולים אפוא במסגרת המצור; הם מנויים עם הדברים שרצונך לזכות בהם על ידי המצור. כדרך שלא תצור על העיר על מנת להרוס אותה, כן אל תהרוס את עצי העיר. הם חלק מן העיר הנצורה.

אלוף:

1. פרשנו אומד כאן כי המטרה היא להכניע ולא להרוס, אמה זה חסו ל אהדאיס?
2. אמה לא אהשחית ולא אברוח זאת מצות לא תעשה de אה בעצת מלחמה?
3. אמה אבני הריחויט דומיט אצץ השדה?
4. אפי זה יוצא אסור אהרוס את פתי הציר, אמה?

* * *